

Charakterystyka ras kur ozdobnych z grupy karłowatych właściwych

Krystyna Jakubowska, Marcin Różewicz

*Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Instytut Bioinżynierii i Hodowli Zwierząt,
ul. Prusa 14, 08-110 Siedlce*

Kura domowa (*Gallus gallus domesticus*) to gatunek drobiu domowego o bardzo dużym znaczeniu dla człowieka w ujęciu symbolicznym, historycznym i gospodarczym. Obecnie wykorzystuje się ją w dwóch głównych kierunkach – nieśnym oraz mięsnym. Poza tym daje się zauważyć w ostatnim czasie rosnącą liczbę hodowców ras kur ozdobnych. Do tej grupy ptaków zalicza się przedstawicieli ras, które nie mają cech użytkowych oraz znaczenia *stricte* gospodarczego, a jednak są chętnie hodowane (Peitz i Peitz, 2009). Są one hodowane wyłącznie ze względów estetycznych jako ptaki ozdobne, utrzymywane dla przyjemności kontaktu z nimi (Pudyszak, 2004; Brzóska i in., 2012). Zajęcie to może więc być także traktowane jako hobby oraz sposób rekreacji (Gugolek i in., 2016). Kury ozdobne różnią się pod względem budowy ciała i jego masy, struktury i barwy upierzenia, kształtu grzebienia, obecności czuba lub brody, a także opierzenia skoków (Łukasiewicz, 2011). Wymienione cechy sprawiają, że istnieje duża różnorodność ras, dzięki czemu pasjonaci tej grupy kur mogą wybrać do hodowli rasę, która najbardziej im odpowiada. Jednym z kryteriów jest również masa ciała. Większość hodowców nie dysponuje dużą przestrzenią na budowę pomieszczenia i wybiegu dla kur, stąd coraz szersze uznanie zyskują rasy miniaturowe z grupy tzw. karłowatych właściwych. Ich małe rozmiary ciała, ale także spokojny temperament sprawiają, że coraz częściej w małych podmiejskich ogrodach spotkać można małe stadka kur z tej właśnie grupy. Cechą wspólną dla ras z grupy karłowatych właściwych jest mała masa ciała oraz jego rozmiary, jak również brak odpowiednika w formie dużej (Brzóska i in., 2012).

Ten podział na formy miniaturowe innych ras kur i karłowate właściwe jest wyraźnie zaznaczony wśród kur ozdobnych (Verhoef i Rijs, 2006). Większość ras kur ozdobnych, które są zaliczane do grupy kur lekkich lub średnio ciężkich, a nawet olbrzymów posiada swój odpowiednik w formie miniaturowej. Zazwyczaj forma miniaturowa jest podobna do formy standardowej pod względem charakterystycznych dla danej rasy cech budowy, poza różnicą w masie ciała. Ze względu na brak cech użytkowych w postaci możliwości pozyskiwania jaj oraz mięsa ta grupa ras może mieć jedynie znaczenie w aspekcie ozdobnym. Coraz większe zainteresowanie ze strony hodowców tymi rasami widoczne jest podczas wystaw drobiu ozdobnego, gdzie prezentowana liczba osobników z ras karłowatych jest coraz większa (Kozuszek, 2005). Jak podają Gilewski i in. (2010), w przypadku dzikich protoplastów dzisiejszych kur prowadzona była selekcja pod kątem wyglądu zewnętrznego. Świadomej selekcji i kojarzeniu osobników między sobą przez wiele pokoleń hodowców zawdzięczamy dzisiejszą różnorodność ras kur. Celem pracy hodowlanej prowadzonej wśród ras uznanych obecnie za ozdobne jest przede wszystkim selekcja pod kątem prawidłowej budowy ciała oraz cech charakterystycznych dla danej rasy oraz odmiany barwnej. Ideał ptaka danej rasy, do którego dążą hodowcy, jest opisany we wzorcu rasowym, określanym również jako standard rasy. Pod jego kątem dokonywana jest także ocena ptaków na wystawach drobiu ozdobnego. Kolebką ras ozdobnych są kraje azjatyckie, skąd pochodzi większość ras ozdobnych, w tym tych z grupy karłowatych właściwych. Zdobyły one popularność w Europie Zachodniej oraz in-

nych częściach świata jako zwierzęta towarzyszące. W wielu krajach powstały jednak również rodzime rasy karłowate (Moszczyński, 2012). W Polsce jest to karzełek polski, w Niemczech karzełek niemiecki, a w Holandii karzełek holenderski. W związku z rosnącą popularnością hodowli kur ozdobnych warto jest dokonać charakterystyki ras, co pozwoli potencjalnym hodowcom na podjęcie decyzji co do prowadzenia w przyszłości hodowli danej rasy, a jednocześnie na dokonanie własnej oceny jakości nabywanych ptaków pod względem posiadanych cech rasowych. Jest to bardzo istotne, gdyż oprócz kur czysto rasowych licznie występują również ich mieszańce, często pochodzące z przypadkowych kój, gdy np. na jednym wybiegu przebywają kury różnych ras.

Celem pracy jest przybliżenie historii oraz pochodzenia opisywanych ras ze szczególnym uwzględnieniem charakterystycznych dla danej rasy cech.

Bantamka

Jest to rasa uważana za najstarszą miniaturową kurę pochodzenia japońskiego (Jabłoński i Gorazdowski, 1999). Nazwa tej rasy pochodzi od japońskiego portu Bantam. Fournier (2008) wskazuje jednak na znaczący wpływ Anglików na dzisiejszy wygląd kur tej rasy. Kogut osią-

ga masę ciała 600 g, kura 500 g. Sylwetka jest smukła, a osobniki cechuje krótki grzbiet oraz uwydatniona i wypięta do przodu pierś (Knaga i Kasperek, 2014). Skrzydła przylegają do tułowia i są stosunkowo nisko noszone, końcówki lotek niemal dotykają podłoża (Schmidt, 2007). U koguta sierpówki ogona powinny być zaokrąglone, tworząc jego charakterystyczny kształt (fot. 1), u kury natomiast ogon jest kształtu wachlarza (fot. 2). U obu płci jest on stosunkowo wysoko noszony. Skoki są krótkie i nieopierzone, barwy sinoniebieskiej. Głowa jest mała i smukła. U tej rasy występuje tylko i wyłącznie grzebień różyczkowy, sprawiający wrażenie lekko cofniętego do tyłu, z widocznym kolcem. Zausznice są duże, mięsiste i bardzo wydatne, barwy śnieżno-białej (Kruszewicz i Tarasewicz, 2002). Do najczęściej spotykanych wad u tej rasy zalicza się małe zausznice, częściowo czerwone lub niebieskie zamiast czysto białych. Najpopularniejszą odmianą barwną w tej rasie jest czarna. Zarówno koguta, jak i kurę powinno cechować wyłącznie czarne upierzenie o metalicznym, zielonym połysku. Obecnie przedstawiciele tej rasy występują w znacznie liczniejszych odmianach barwnych, takich jak: biała, jastrzębiata, niebieska, kuropawiana, kolumbijska. Jaja znoszone przez kury mają masę 35 g i białą skorupkę.

Fot. 1. Kogut rasy bantamka – odmiana czarna
Phot. 1. Bantam rooster – black variety
(krippenkoperin.de)

Fot. 2. Kura rasy bantamka – odmiana czarna
Phot. 2. Bantam hen – black variety
(fokkersberkhout.nl)

Fot. 3. Kogut i kury rasy bassette – odmiana przepiórcza
Phot. 3. Bassette rooster and hen – quail variety (pinterest.com)

Bassette

To małe kury ozdobne pochodzenia belgijskiego. Rasa jest określana jako Liege bassette, co odnosi się bezpośrednio do regionu ich pochodzenia, belgijskiej prowincji Limburg i jej bliskich okolic. W dialekcie tego regionu bassette oznacza mały, karłowaty. Rasę tę wyodrębniono z lokalnych populacji małych kur, stąd masa tych ptaków jest nieco wyższa niż w przypadku innych ras karłowatych, bowiem kogut waży nawet 1 kg, kura natomiast 800–900 g. Z tej rasy w rodzimym kraju określa się tę rasę jako półkarłowate. Należy podkreślić, że początkowo miały one pewien aspekt użytkowy, ponieważ traktowano je jako stosunkowo dobre nioski. Kury tej rasy cechuje zadowalająca nieśność oraz stosunkowo duża masa znoszonych jaj (około 45–48 g) w stosunku do masy ich ciała. Mogą one znieść 125–180 jaj rocznie. Jak wskazują Verhoef i Rijs (2006), o pierwotnym znaczeniu tej rasy jako nieśnej świadczy również budowa kury – długi tułów oraz głęboka i pełna część tylna ciała, kształtem przypominająca trójkąt. Do charakterystycznych cech budowy koguta należy zaliczyć obfite upierzenie ogona, szczególnie w sierpówki, długie i mocno zakrzywione do dołu, co nadaje ogonowi kształt łuku. Na małej głowie występuje duży, pojedynczy grzebień z 6–7 ząbkami. Dzwonki są dość długie a zausznice średniej wielkości, barwy białej. Grzbiet jest nieco wydłużony, lekko opadający (fot. 3). Jako rok wyodrębnienia tej rasy podaje się 1917. Hodowla jej rozwijała się dynamicznie, jednak po II wojnie światowej znalazła się na granicy wymarcia. Ocalała jednak dzięki działaniom podjętym przez prof. Willemsa, któ-

ry skompletował stada tych kurek wykupując je od rolników i rozmnożył. W Polsce rasa ta nie jest znana i spotykana. Osobniki należące do niej cechuje żywy temperament i ruchliwość, stąd wymagają one pewnej przestrzeni do poruszania się. Obecnie najczęściej spotykanymi odmianami barwnymi są przepiórcza oraz srebrna przepiórcza, rzadziej spotyka się bassette odmian kuropatwianej, kolumbijskiej, perłowej (zobk.nl/clubbrassen/bassette).

Brodacz antwerpski

Brodacze antwerpskie są zaliczane do najstarszych ras karłowatych właściwych o pochodzeniu europejskim. Według Schmidta (2007), pierwszych protoplastów tej rasy o budowie podobnej do dzisiejszych osobników można spotkać na obrazach Alberta Cuypra pochodzących z początku XVII w. Dane o tej rasie można spotkać na początku XIX w. we francuskiej literaturze. Od 1880 r. prezentowano ją na wystawach drobiu w wielu wariantach barwnych. Za ojczyste obszary tej rasy uznaje się Belgię, gdzie w 1904 r. założono pierwszy związek hodowców brodaczy antwerpskich. Obecnie popularna jest w całej Europie. W Polsce również dość licznie występują osobniki tej rasy. Kury te mają charakterystyczną sylwetkę – krótki grzbiet opadający ku tyłowi, szeroką i wydatną pierś nieco wysuniętą do przodu. Skrzydła są średniej długości, noszone prawie pionowo. Szyja jest stosunkowo krótka, w dolnej części nieco wygięta ku tyłowi. Głowa jest mała i smukła. Na jej czubku znajduje się mały, różyczkowy grzebień. Zausznice są małe i czerwone. Dzwonki są ukryte pod cha-

rakterystyczną dla tej rasy broda. Tworzą ją pióra rosnące ku dołowi oraz bokom i tyłowi głowy, co nadaje osobnikom tej rasy niecodzienny wygląd. Ogon u koguta jest wysoko noszony, prawie pionowo, co nadaje mu dumną postawę ciała (fot. 4). Skoki są krótkie i nieopierzone, barwy sinoniebieskiej. Masa ciała koguta wynosi 0,6 kg, kury 0,5 kg. Kura jest podobna do koguta, różni się tylko cechami płciowymi. Ma ona nieco bardziej poziomą postawę ciała niż kogut. Skrzydła nosi bardziej uniesione, posiada również bardziej widoczne boczne wąsy oraz krótszy ogon w stosunku do koguta. Przejście u kury od siodła do ogona jest wyraźnie zaokrąglone (fot. 5). Ptaki te mają ciekawskie i przyjazne usposobienie, stąd bardzo łatwo oswajają się i przywiązują do opiekuna. Jest to rasa wyłącznie ozdobna, gdyż cechuje ją stosunkowo niska nieśność i mała masa znoszonych jaj (25–28 g). Przy czym, kurki cechuje silny instynkt kwoczenia i wysiadywania jaj oraz opieki nad kurczętami. Wśród tej rasy występują odmiany barwne, takie jak: przepiórcza, kuropatwiana, jastrzębiata, biała, czarna, niebieska.

Brodacz watermalski

Podobnie jak brodacze antwerpskie jest belgijską rasą kur wywodzącą się z rejonu Wattermaal. Po raz pierwszy kury tej rasy zostały zaprezentowane w 1922 r. w Belgii, a dopiero w 1979 trafiły do Niemiec. Z racji podobnej nazwy raso-

wej i pewnych podobieństw w budowie ciała obie rasy brodaczy są często ze sobą mylone. Istnieją pomiędzy nimi jednak istotne cechy odróżniające. U brodacza watermalskiego przede wszystkim występuje niewielki czub na głowie, którego brak jest u brodacza antwerpskiego. Jest to rasa mniej popularna niż pokrewny wąsacz antwerpski. Kury i koguty brodacza watermalskiego osiągają podobną masę ciała. Postawa ciała poprzez mocno wysklepioną do przodu, zaokrągloną pierś sprawia wrażenie dumnej i zadziornej. Skrzydła są dość szerokie i długie, opadają ku dołowi. Krótki i szeroki tułów nieco zwęża się ku ogonowi. Ogon średniej długości z szerokimi sterówkami, lekko zagiętymi sierpówkami głównymi i bocznymi. Skoki są barwy szaroniebieskiej do grafitowej w zależności od odmiany barwnej. Uda obficie opierzone, krótkie i mocno umięśnione. Głowa duża i okrągła z czubem opadającym do tyłu. Zarówno kury, jak i koguty posiadają bujną i dużą brodę. Grzebień różyczkowy u koguta jest dość duży i szeroki, u kury niewielki. Dzwonki i zausznicze czerwone, zakryte brodą. Część twarzowa czerwona. Broda nie powinna zakrywać oczu, które są brązowe (Schmidt, 2007). Kury znoszą rocznie 100–120 jaj o barwie białokremowej i masie 35 g. W obrębie rasy występują 33 odmiany barwne, jednak najpopularniejsze są: porcelanowa (fot. 6), przepiórcza, niebiesko-przepiórcza i srebrzysto-przepiórcza (fot. 7).

Fot. 4. Kogut brodacza antwerpskiego
– odmiana lawendowa
Phot. 4. Antwerp Belgian Bantam rooster
– lavender variety
(backyardchickens.com)

Fot. 5. Kura brodacza antwerpskiego
– odmiana złocistoszyja
Phot. 5. Antwerp Belgian Bantam hen
– gold neck variety
(cacklehatchery.com)

Fot. 6. Kogut brodacza watermalskiego
– odmiana porcelanowa
Phot. 6. Barbu de Watermael rooster
– porcelain variety (huehnerwelt.de)

Fot. 7. Kura brodacza watermalskiego
– odmiana srebrna przepiórcza
Phot. 7. Barbu de Watermael hen
– silver quail variety (pinterest.com)

Chabo

Chabo to japońska rasa kur, które zostały w 1850 r. sprowadzone do Anglii, a następnie rozprzestrzeniły się po całej Europie, gdzie do dziś są popularną rasą kur ozdobnych (Michalczuk, 2005). Rasa ta była znana już znacznie wcześniej, bowiem już w 1660 r. chabo zostały umieszczone na obrazach holenderskiego malarza Jana Steensa (Schmidt, 2007). Zarówno kurę, jak i koguta charakteryzują duży grzebień o 4–5 ząbkach głęboko powcinanych oraz długie dzwonki. Głowa jest stosunkowo duża w stosunku do reszty ciała, co nadaje tej rasie kulisty kształt. Szyja jest krótka i obficie opierzona, ogon – zarówno u kury jak i koguta – jest nieco cofnięty do przodu, przez co znajduje się blisko szyi. Tułów jest krótki, a pierś okrągła i mocno wypięta do przodu. U koguta długie sierpówki często dotykają głowy, co jest cechą pożądaną. Skoki są krótkie, a skrzydła nisko noszone, co sprawia, że sylwetkę wzorcowego ptaka tej rasy można wpisać w okrąg. Wśród osobników tej rasy wyróżnia się trzy typy ptaków ze względu na strukturę upierzenia. Są to: forma gładka o przylegającym do ciała typowym upierzeniu (fot. 8), szurpata (lokowana) o piórach wygiętych i odstających od ciała (fot. 9) oraz jedwabista (fot. 10) (Scrivener, 2009). Osobniki tej rasy występują także w licznych odmianach barwnych, spośród których najpopularniejsze są: biała, czarna, niebieska, pszeniczna, złoto- i czarnoszyja. Kury znoszą niewielką ilość jaj – około 80 rocznie o masie 28 g. (Knaga i Kasperek, 2014).

Chabo okina

Rasa Chabo okina jest uznawana za odrębną ze względu na inne pochodzenie i historię,

jak również różnice w wyglądzie w porównaniu do chabo. Powstała w Japonii w latach 1923–1930 w wyniku krzyżowania chabo z brodatymi kurami rasy jidori (Schmidt, 2007). Po chabo kury tej rasy odziedziczyły większość cech, takich jak pokrój i charakterystyczna postawa ciała, natomiast po jidori rasa ta zamiast długich dzwonek (charakterystycznych dla chabo) posiada brodę. Okina w języku japońskim oznacza starego człowieka z białą brodą, stąd osobniki tej rasy występują tylko i wyłącznie w białej odmianie barwnej (fot. 11). Jest to rasa mało liczna i rzadko spotykana w Europie.

Karzelek holenderski

To karłowata rasa kur powstała na terenie Holandii w latach 80. XIX w. Przodkami tej rasy były lokalne holenderskie kury przekrzyżowane z miniaturowymi kurkami sprowadzonymi przez holenderskich marynarzy z Indii. Jak jednak wskazują Verhoef i Rijs (2006) na podstawie badań genetycznych przeprowadzonych w 1977 r., rasa ta jest blisko spokrewniona ze staroholenderskimi rasami kur. Początkowym założeniem było wyhodowanie małych kurek, które dostarczałyby świeżych jaj i mogłyby ze względu na małe rozmiary być utrzymywane na statkach w trakcie ich rejsów. Jedna z legend głosi, że chłopcy byli zobowiązani do dostarczania jaj na statki rejsowe, stąd utrzymywali małe kury, zużywające mniej paszy i znoszące jaja o małej masie. Mogli oni w ten sposób spełniać prawny obowiązek przeznaczania pewnej ilości jaj bez ponoszenia strat we własnych gospodarstwach (poultrykeeper.com/chicken-breeds/dutch-bantams). Omawiana rasa zyskała również sympatię

Fot. 8. Kogut i kura rasy chabo
Phot. 8. Chabo rooster and hen
(fermedebeaumont.com)

Fot. 9. Para kur chabo – forma szurpata
Phot. 9. Chabo couple – frizzle form
(pinterest.com)

Fot. 10. Kura chabo – forma jedwabista
Phot. 10. Chabo hen – silky form
(pinterest.com)

Fot. 11. Para kur chabo okina
Phot. 11. Chabo Okina couple
(http://vdsmaza.com)

holenderskich właścicieli ziemskich ze względu na żywy temperament i małe rozmiary ciała. Obecnie kury tej rasy rozpowszechniły się w całej Europie, jak i poza nią, szczególnie w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Pierwszy ich import do Wielkiej Brytanii miał miejsce w latach 70. XX w. Wkrótce zyskały one tam dużą popularność i w Wielkanoc 1982 r. powstał tam klub hodowców karzełka holenderskiego. Kurki tej rasy znoszą około 100 jaj rocznie i wykazują silny instynkt kwoczenia. Cechuje je bardzo harmonijna budowa i dumna postawa ciała. Głowa jest stosunkowo mała z prostym grzebieniem o 5–6 ząbkach. Zausznice są małe, barwy białej. Pierś jest lekko wypięta do przodu, jednak nie ponad linię grzbietu, która jest lekko wklęsła. Ogon jest

noszony pod kątem 45°. U kury ma on kształt wachlarza, u koguta posiada obfite sierpówki, jednak nie powinny one dotykać ziemi. Skrzydła są noszone poziomo, ściśle przylegając do ciała. Skoki są krótkie barwy sinoniebieskiej. Masa ciała dorosłego koguta wynosi 0,5 kg, a kury 0,4 kg. Kury tej rasy ze względu na małe rozmiary ciała nie potrzebują znacznej przestrzeni (fot. 12). W krajach Europy Zachodniej są zazwyczaj utrzymywane w małych kurniczkach z ułożonym obok nich małym wybiegiem. Stadka takie składają się zwykle z jednego koguta i 3–5 kurek.

Karzełek łapciaty (millefleur)

Jest to bardzo popularna rasa kur ozdobnych z grupy karłowatych właściwych. Jej do-

kładne pochodzenie geograficzne nie jest jasne. Jak podaje Michalczuk (2005), rasa ta była już znana w 1770 r. Verhoef i Rijs (2006) uznają za miejsce powstania tej rasy cały obszar Europy, wskazując na jej znajomość w wielu krajach europejskich od wieków. Przyjmuje się również, że jest to rasa pochodzenia francuskiego ze względu na jej nazwę rasową mille fleur, co oznacza w języku francuskim tysiąc kwiatów. Odnosi się to do barwnego upierzenia tych ptaków. Jednak za charakterystyczną cechę tej rasy, uwidocznioną zarówno w polskiej nazwie, jak też w innych językach (np. holenderskim: Sabelpootkriel – łapciaty), są obficie opierzone skoki, czyli tzw. łapcie. Głowa jest średniej wielkości z prostym grzebieniem i średnio długimi dzwonkami. Osob-

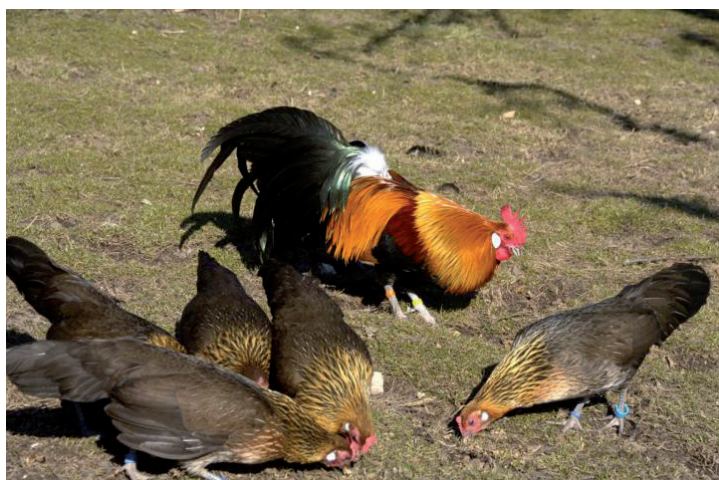
niki tej rasy mają harmonijną budowę. Szyja jest średniej długości i łagodnie przechodzi w tułów dzięki obfitemu upierzeniu. Uznaje się, że głowa, szyja oraz tułów powinny tworzyć kształt liry (Schmidt, 2007). Skrzydła są skierowane lekko ku dołowi, jednak ich końce nie powinny dotykać podłoża. Obecnie wyróżnia się dwa warianty tej rasy – z brodą lub bez brody. U koguta sierpówki ogona powinny być sztywne i proste, przekraczając swoją długością sterówki. Również u kury ogon powinien być noszony wysoko w kształcie wachlarza. Masa ciała koguta wynosi 0,75 kg, kury 0,6–0,65 kg. Najpopularniejszymi odmianami barwnymi tej rasy są: porcelanowa, porcelanowa izabelowata, porcelanowa niebieska, porcelanowa cytrynowa, a także czarna, bia-

Fot. 12. Karzelki holenderskie
Phot. 12. Dutch bantams
(pinterest.com)

Fot. 13. Kura i kogut karzelka łapciatego
Phot. 13. Mille Fleur bantam hen and rooster
(belgianducle.org)

Fot. 14. Karzelki niemieckie
Phot. 14. German bantams (gzv-morsum.de)

ła i wiele innych (fot. 13). Ze względu na obecność łapci, aby utrzymać je w czystości, rasa ta wymaga specyficznych warunków utrzymania, przede wszystkim czystego i suchego podłoża na wybiegu. Kury znoszą niewielką ilość jaj – około 100 szt. rocznie o masie około 38 g (Jankowska, 2013). Zaletą jest fakt, że często przejawiają instynkt kwoczenia, więc w przypadku tej rasy hodowcy często prowadzą lęgi naturalne.

Karzelek niemiecki

Jest to rasa małych kur wyhodowana w Niemczech przez Wilhelma Müllera. W swojej pracy hodowlanej nad nową rasą krzyżował on bantamki oraz feniksy miniaturowe z lokalnymi karłowatymi kurami. Proces powstawania tej rasy trwał stosunkowo krótko, bo w latach 1911–1917. W 1918 r. została zaprezentowana na wystawie kur ozdobnych odmiana złotoszyja, a w późniejszych latach przedstawiono nowe odmiany barwne: białą, czarną i pomarańczowoszyją (aviculture-europe.nl/nummers/). Wykorzystanie feniksów miniaturowych wywarło znaczący wpływ na dzisiejsze karzelki niemieckie, bowiem po tych przodkach odziedziczyły one dość długi tułów, który powinien być proporcjonalnie dwukrotnie dłuższy niż wysokość ptaka (Schmidt, 2007). Również stosunkowo długi ogon z mocnymi sierpówkami głównymi i bocznymi jest jedną z cech odziedziczonych po feniksach. Linia grzbietu przebiega prosto bez załamań aż do ogona. Skrzydła ściśle przylegają do ciała. Głowa jest średniej wielkości z prostym grzebieniem o regularnych ząbkach i stojącej blaszce nie opadającej na żadną ze stron (fot. 14). Dzwonki są małe, zausznicze białe i owalne. Masa ciała koguta wynosi 0,75 kg, kury 0,6 kg. Ptaki o żywym temperamencie. Kury są stosunkowo dobrymi nioskami, jednak masa znoszonych jaj jest niewielka, około 35 g.

Karzelek polski

Karzelek polski to obecnie jedyna nasza rodzima rasa kur ozdobnych zaliczana do ras karłowatych właściwych. Dawniej kury te były znane w różnych regionach naszego kraju pod różnymi nazwami. Nie prezentowały one jednorodnego typu budowy. Z tego względu, jak również z powodu małych rozmiarów ciała i różnorodności barw upierzenia nazwano je „rajskimi kurkami”.

Określane były również jako „liliputki”, a na terenie Śląska – cwergi. Historia hodowli tej rasy jest bardzo bogata i warto wspierać jej hodowlę. W 2013 r. zintensyfikowane działania hodowców doprowadziły do zarejestrowania Klubu Hodowców Karzelka Polskiego, podejmując się zadania ujednoczenia typu oraz ochrony rasy przed wyginieniem, a także jej promocję wśród hodowców (Chmielewski, 2014). Szczątki małych kur odkryte podczas badań archeologicznych prowadzonych w okolicach Wrocławia i Opola wykazały istnienie kur karłowatych już we wczesnym średniowieczu i dowiodły, że karzelek polski występował w zagrodach chłopskich na terenie całej Polski (Wysocki, 2009). Kury te były cenione przez gospodynie za samodzielność w zdobywaniu pokarmu, jak również silny instynkt kwoczenia i opieki nad kurczętami. Kury same zakładały gniazda w różnych zakamarkach zabudowań gospodarczych, wyprowadzały pisklęta oraz odchowywały je. W okresie intensyfikacji produkcji drobiarskiej i szerszego rozprzestrzenienia mieszańców towarowych rasa ta straciła na znaczeniu i została nieco zapomniana. Zagrozeniem dla niej było również krzyżowanie z mieszańcami towarowymi, które zakupywane były w celu powiększenia stad niosek w małych gospodarstwach. Należy więc chronić tę rodzimą rasę zarówno jako cenną z punktu widzenia naszego dziedzictwa hodowlanego drobiu, jak również jako ważny element dawnej kultury wiejskiej.

Obecnie rasa ta nie jest objęta Programem ochrony zasobów genetycznych drobiu. Jednak, jak wskazują badania genetyczne przeprowadzone przez Antos i in. (2013) na materiale dwóch lokalnych grup kur karłowatych, mające na celu wyznaczenie dystansu genetycznego pomiędzy popularnymi rasami kur użytkowych (Leghorn, Rhode Island Red, Sussex, zielononóżka kuropatwiana, minorka), istnieje duży dystans genetyczny pomiędzy badanymi rasami – na poziomie około 22,8% całkowitej zmienności genetycznej. W świetle tych badań autorzy wskazują na uzasadnioną konieczność objęcia rodzimych kur karłowatych Programem ochrony zasobów genetycznych. O długiej historii tej rasy świadczą wzmianki w literaturze. Znana w XIX w. hodowczyni drobiu Izabela Rex pisała o nich w 1884 r.: „...*Te niewielkie, skarłowaciale*

istotki, uganiające się za żerem po polskich drogach, czy wybiegające z chaty wieśniaczej, czy z dworów dziedziców, zarówno podciągnięte pod system głodowy, własnym przemysłem walczące od pierwszej chwili wyklucia się z jajka o najpierwsze potrzeby egzystencji” (/karzelekpolski.pl/historia-rasy). Dowodem na historyczne znaczenie karzełek polskich jest również obecność osobników tej rasy na wystawach drobiu, m.in. w 1924 r. w Warszawie, w 1928 w Jarosławiu i 1946 we Lwowie. W latach 1936–1938 Laura Kaufman użyła karzełek do swojej pracy, którą opisała w „Dziedziczeniu ciężaru ciała i szybko-

ści wzrostu w krzyżówce kur zielononózek kuropatwianych i bantamków”. W „Poradniku Chowu Kur” z 1946 r., w którym znajduje się również rycina z wizerunkiem kurki karłowej krajowej, dr Jerzy Szuman napisał: „Najlepiej niosą się karzełki krajowe, będące poniekąd karłowatym typem bezrasowej kury”. O karzełkach wspomina również praca zbiorowa pod redakcją prof. Ewy Potemkowskiej – „Drobiarstwo” z 1964 r. (Wysocki, 2009). Niewielkie rozmiary i różnobarwne upierzenie zjednywały tej rasie sympatię wielu gospodyń wiejskich. Doceniano także ich żywe usposobienie, odporność na choroby oraz

Fot. 15. Kury karzełka polskiego – złocistoszyja (po lewej) i pszeniczna (po prawej)
Phot. 15. Polish Bantam hens – golden neck (left) and wheat varieties (right) (fot. G. Jabłoński)

Fot. 16. Karzełki polskie odmiany srebrzystoszyjej
Phot. 16. Polish bantams, silver neck variety (fot. E. Góralski)

Fot. 17. Karzełki polskie odmiany kuropatwianej pstrej
Phot. 17. Polish bantams, partridge spotted variety (fot. K. Fornalczyk)

Fot. 18. Kurki karzełka polskiego odmiany pstrej
Phot. 18. Polish bantams, spotted variety (fot. G. Jabłoński)

długowieczność. Dziś dzięki inicjatywie grupy pasjonatów i hodowców rasa ta może zostać ocalona, a nawet szerzej rozpowszechniona. W celu zarejestrowania rasy w Europejskiej Federacji Hodowców Drobiu i Królików EE (Entente Européenne d'Aviculture et de Cuniculture) niezbędne stało się opracowanie wzorca rasowego określającego cechy budowy oraz poszczególne odmiany barwne rasy karzełka polskiego. Ustalona masa ciała koguta oscyluje w zakresie 0,8–1,0 kg, kury: 0,6–0,8 kg. Głowa powinna być proporcjonalna w stosunku do całej sylwetki, średniej wielkości. Grzebień jest pojedynczy, a jego górna linia powinna tworzyć wyraźny łuk, w idealnym przypadku wpisany w okrąg. Powinien on posiadać 5–6 ząbków o wyraźnych wcięciach, a chorańka powinna być uniesiona nad karkiem. U kury powinien on być proporcjonalnie mniejszy. Zausznice powinny być małe o czysto czerwonej barwie. Dzwonki średniej długości. Oczy barwy pomarańczowoczerwonej. Tułów jest krótki, szeroki, uniesiony o krótkim grzbiecie i wyraźnie zaznaczonym przejściu linii pleców w ogon. Skrzydła są średniej wielkości, ściśle przylegające do ciała i lekko opuszczone w dół. Ogon średniej wielkości, noszony wysoko, ale nie osadzony pionowo, lecz pod kątem 75–80° w stosunku do podłoża. Sterówki u koguta możliwie szerokie, średniej długości aż do dużych, nie powinny wystawać ponad poziom grzebienia; sierpówki duże (główne), dobrze szablasto zagięte zakrywają 2/3 sterówek. Skoki średniej długości, gładkie, barwy zielonej aż do łupkowo-niebieskiej, z ostrogami. W przypadku kury ogon noszony jest nieco niżej, szeroki, wachlarzowaty. Duże wady to przede wszystkim:

- u koguta i kury: białe zausznice, duży grzebień i dzwonki, sępie pióra, upierzone skoki,
- u koguta: ustawienie tułowia poziome lub pionowe, wąski walcowaty tułów, pierś mocno wypukła przy cofniętej szyi, pionowo stojące sterówki, mało wygięte sierpówki,
- u kury: wąski, szpiczasty ogon, pochylony w jedną stronę grzebień.

Obecny standard rasy został opracowany po pokazach na wystawach zarówno krajowych, jak i zagranicznych 7 lutego 2009 r. Komisja Standaryzacyjna do spraw Drobiu przy PZH-

GRiDI (Polski Związek Hodowców Gołębi Rasowych i Drobno Inwentarza) przyjęła zaproponowany wzorzec karzełka polskiego – liliputa. Obecnie wskazuje on kierunek, w którym hodowcy tej rasy powinni prowadzić pracę hodowlaną. W obrębie rasy wyróżnia się odmiany barwne, takie jak: złocistoszyja (fot. 15), złocistoszyja niebieska, srebrzistoszyja (fot. 16), pomarańczowoszyja, kuropatwiana pstra (fot. 17), pstra (fot. 18), biała, pszeniczna, kuropatwiana niebieska.

Ohiki

To rasa pochodzenia japońskiego należąca do grupy ras karłowatych właściwych, a jednocześnie klasyfikowana jako jedna z ras długogoniastych. Nazwa ohiki oznacza w wolnym tłumaczeniu „wleczący się ogon”, co odnosi się wyłącznie do kogutów tej rasy. Powstała ona na terenie południowej Japonii, w prefekturze Kochi na wyspie Sikoku jeszcze w końcu okresu Edo (1603–1868). Kury te jako uznane dziedzictwo kultury Japonii zostały w 1947 r. wpisane na listę Żywych Pomników Przyrody tego kraju. Zarówno kury, jak i koguty cechuje krępa budowa ciała przy jednocześnie krótkich skokach, przez co sprawiają one wrażenie jakby na stałe przycupnęły na podłożu. Charakteryzują się również uniesioną nieco do góry przednią częścią ciała, a wrażenie to potęguje dodatkowo dumnie wypięta do przodu pierś (fot. 19). Grzbiet jest średniej długości, szeroki. Obficie opierzony ogon opada ku tyłowi. Dawniej długość ogona koguta dochodziła do jednego metra, aby obecnie ustabilizować się na wymiarze 50–60 cm, dzięki czemu rasa ta ma proporcjonalny wygląd. Najbardziej cenione są te osobniki, u których pióra ogonowe tworzą długi, prosty tren i nie są podwinięte do środka, co świadczy o krzyżówkach z rasą chabo. Skrzydła noszone są nisko i to już przez młode kurczęta. Głowa jest średniej wielkości z pojedynczym grzebieniem o 4–5 ząbkach i lekko opadającą chorańką. Dzwonki są średniej długości, zausznice żółtobiałe, owalne. Duże błędy w budowie ptaków to przede wszystkim: wąski tułów, opadający lub wysoko do góry podniesiony ogon, za wysoka postawa, ubogie i krótkie upierzenie, szczególnie w grzywie, siodle i ogonie; u koguta podwinięte sierpówki; zwisający grzebień u kury. Masa ciała dorosłego koguta wynosi 0,9 kg, kury

0,75 kg. W standardzie tej rasy występuje kilka odmian barwnych: złotoszyja i srebrnoszyja oraz biała, czarna i czarno-biała srokata.

Rulanka (Ruhlaer zwerg Kaulhuhn)

Rasa ta powstała w okolicach miejscowości Ruhla, skąd wzięła swoją obecną nazwę. Ten region znajduje się w Turyngii, kraju związkowym Niemiec. Jak podaje Schmidt (2007), została opisana już w 1905 r. w książce „*Hodowla ptactwa*” B. Dürigena.

W tworzeniu tej rasy wykorzystano turyńskie brodacze miniaturowe, kaulhuhn i karzełki łapciate. Te ostatnie wniosły bardzo duży wkład w wygląd dzisiejszych rulanek, na co wskazuje duże podobieństwo obu ras. Rulanka posiada wie-

Fot. 19. Kogut i kury rasy ohiki
Phot. 19. Ohiki rooster and hen (iagro.pl)

Sebrytka (Sebright)

Rasa ta została wyhodowana w Anglii przez sir Johna Sebrighta, który dzięki prowadzonej konsekwentnie pracy hodowlanej uzyskał w 1800 r. kury o małej masie ciała i łuskowanym upierzeniu. Proces selekcji i wytworzenia rasy trwał 30 lat (Kruszewicz, 2002). Dodatkowo cechą charakterystyczną tej rasy jest brak typowych dla innych ras kur różnic (dymorfizmu płciowego) pomiędzy kurą a kogutem. Wynika to z założonego przez Sebrighta celu, ponieważ do rozrodu wykorzystywał on koguty o tzw. „upierzeniu kurzym” (Verhoef i Rijs, 2006). Z tego względu koguty tej rasy nie posiadają charakterystycznych drugorzędowych cech płciowych, takich jak np.

le cech karzełka łapciatego, jak opierzone skoki, nisko noszone skrzydła i typowa budowa ciała, jednak odróżnia ją osobliwa cecha, a mianowicie – podobnie jak u kur araucana i kaulhuhn – brak ogona (fot. 20). W literaturze nie ma dostępnych informacji na temat, czy faktycznie araucany brały udział w wytworzeniu tej rasy, jednak na podstawie tej cechy można wysnuć pewne przypuszczenia. Brak ogona i kuliste zakończenie grzbietu podkreśla obfite upierzenie siodła. Masa ciała dorosłego koguta wynosi 0,75 kg, kury 0,6 kg. Mimo osobliwego wyglądu rasa ta jest bardzo rzadko hodowana w Europie, poza ojczystym krajem tej rasy – Niemcami, gdzie znajduje się najliczniejsza jej populacja. W obrębie rasy występują liczne odmiany barwne w ilości 21.

Fot. 20. Kury rasy rulanka (ruhlaer)
Phot. 20. Ruhlaer hens (huehnerwelt.de)

znacznie większe przydatki głowowe i brak wydłużonych sierpówek w ogonie. Zarówno kura, jak i kogut posiadają krótki grzbiet. Łuskowane upierzenie rasa ta uzyskała dzięki wykorzystaniu w pierwszym etapie jej tworzenia kur czubatek polskich z tym wzorem upierzenia (Adamski, 2007). Poza czubatkami zostały wykorzystane również kury hamburdzkie i bantamki (Michalczyk, 2005).

Kurę i koguta cechuje mała głowa z małym różyczkowym grzebieniem zwiężającym się ku tyłowi, o delikatnym ząbkowaniu, przy czym u koguta ma on wyraźny kolec i jest większy. Szyja jest smukła, stosunkowo długa i nieco cofnięta do tyłu, przy dodatkowo mocno wypiętej

do przodu piersi daje dumną postawę. Tułów jest smukły, co podkreśla ściśle przylegające do ciała upierzenie. Skrzydła są skierowane do dołu. Ogon w kształcie wachlarza jest wysoko noszony, skierowany nieco w kierunku głowy (Surma, 2003).

Rasę charakteryzuje również ciekawy wzór upierzenia z tzw. łuskowaniem. Na krawędzi każdego z piór występuje czarna obwódka. W zależności od barwy piór wyróżnia się odmianę srebrzystą łuskowaną (fot 21), bądź złoci-

Fot. 21. Kura sebrityki – odmiana srebrzysta łuskowana
Phot. 21. Sebright hen – silver-laced (pinterest.com)

Serama

Jest to rasa wyhodowana i znana od stosunkowo niedawna, bowiem powstała pod koniec XX w. jako ptak wyłącznie towarzyszący. Osobniki tej rasy są uważane za najmniejsze na świecie, ponieważ masa ich ciała waha się od 250 do 500 g (Rajkowska i in., 2016). Jak twierdzi Łabaj (2013), pierwsze wzmianki o kurach przypominających osobniki serama pochodzą z 1600 r., chociaż nie ma na to dobitnych dowodów. Jest to rasa pochodząca z Malezji (Jankowska, 2013). Współcześnie za twórcę tej rasy uważa się Wee Yean Een, który w 1971 r. rozpoczął pracę hodowlaną, mającą na celu uzyskanie małych kurek o dumnej postawie. Początkowo krzyżował małe kurki ayam kapan z kurami jedwabistymi. Celem było stworzenie kur o rozmiarach kur jedwabistych. Po uzyskaniu ptaków odpowiedniej wielkości Wee Yean Een określił nowy cel swojej hodowli – wyeliminował cechy charakterystyczne dla kur jedwabistych, takie jak upierzenie skoków

stą łuskowaną (fot. 22). Oprócz wspomnianych najpopularniejszych odmian barwnych sebrityki występują również: cytrynowa o odcień jaśniejszy niż złocista łuskowana oraz tzw. wielbłądzia, która zamiast czarnego łuskowania ma obwódkę piór białego koloru. Pomimo małych rozmiarów kury i koguty tej rasy mają czupurny i zadziorny charakter i są zazwyczaj utrzymywane w niewielkich stadkach hodowlanych złożonych z koguta i 2–5 kur.

Fot. 22. Kogut sebrityki – odmiana złocista łuskowana
Phot. 22. Sebright gold-laced rooster (pinterest.com)

i dodatkowy piąty palec. W 1985 r. wprowadził do swojej hodowli japońskie chabo, charakteryzujące się krępy, szerokim tułowiem, szeroką i pełną piersią. Miało to na celu przeniesienie na nowo powstającą rasę takich cech budowy, jak krótki grzbiet w kształcie litery „U” oraz nisko noszone skrzydła – końcówki lotek niemal dotykające ziemi. Wydaje się, że było to uzasadnione, patrząc na podobieństwo dzisiejszych serama z chabo. U kogutów serama ogon jest skierowany ku górze ze stosunkowo długimi sterówkami oraz szablitymi sierpówkami (fot. 23). U kury natomiast ogon wystaje w 1/3 długości nad głowę (fot. 24). Ze względu na krótkie skoki i nisko noszone skrzydła kury te sprawiają wrażenie jeszcze mniejszych. Występuje u nich pojedynczy grzebień, liczący około 4–5 ząbków, koloru czerwonego podobnie jak zausznicę, u koguta jest on większy, podobnie jak w przypadku chabo. Wee Yean Een dążył do spionizowania skrzydła u nowo powstającej rasy, aby dotykało ono

końcówkami lotek ziemi. W 1988 r. udało mu się otrzymać wyrównane potomstwo, którego masa ciała wynosiła poniżej 500 g. Tak powstały ptaki dające początek współczesnym serama.

W 1990 r. w północnej części Malezji odbył się pierwszy pokaz tych ptaków. Demonstrowane było pianie oraz walki kogutów. Obecnie

Fot. 23. Kogut rasy serama
Phot. 23. Serama rooster (backyardchickens.com)

Ptaki te zawdzięczają swą popularność małym rozmiarom, łagodnemu usposobieniu oraz wielu odmianom barwnym. Również w Polsce te małe kurki cieszą się uznaniem. W Wielkiej Brytanii masa ciała dla danej płci jest podzielona na trzy klasy: A (kogut do 350 g, kura do 325 g), B (kogut do 500 g, kura do 435 g), C (kogut do 600 g, kura do 500 g). Kategoria wagowa nie jest oceniana w Wielkiej Brytanii, jednak taki podział pozwala na odróżnienie i podzielenie ptaków na większe i mniejsze. Ptaki, których masa ciała jest wyższa niż 500 g, nie są pokazywane na wystawach, jednak nadal mogą być używane do hodowli. Jest to spowodowane tym, że cechą charakterystyczną tej rasy jest nie tylko niska masa ciała, ale również odpowiednia dumna postawa ciała i zachowanie. Ptaki te wyróżnia spośród innych ras również ich charakter. Przede wszystkim są to ptaki bardzo ufne i mało płochliwe, bardzo łatwo przyzwyczajające się do opiekuna. Rasę cechuje również bardzo duże zróżnicowanie od-

na wystawach zwraca się większą uwagę na ich odmiany barwne. Ich hodowla rozprzestrzeniła się na Indonezję, Tajlandię i Singapur. W 2001 r. trafiły do USA, a w 2004 do Wielkiej Brytanii. Rasa ta pojawiła się następnie w Holandii i krajach ościennych, zdobywając coraz większą popularność w Europie.

Fot. 24. Kura rasy serama
Phot. 24. Serama hen (pinterest.com)

mian i bogata kolorystyka upierzenia, co jest jej dodatkowym atutem jako rasy ozdobnej (Kaszperuk i in., 2016). Podobnie jak u chabo, u kur serama uznawane są trzy formy struktury upierzenia: gładka, szurpata i jedwabista.

Podsumowanie

Hodowla kur ozdobnych cieszy się coraz większą popularnością wśród wielu osób, które traktują to zajęcie jako formę kontaktu ze zwierzętami. Posiadanie niewielkiego stadka kur ozdobnych, szczególnie ras karłowatych jest szczególnie popularne wśród osób posiadających niewielkie ogródki przydomowe, a także wśród pasjonatów hodowli drobiu i właścicieli gospodarstw agroturystycznych. Różnorodność tych ras pod względem budowy ciała i kolorystyki upierzenia jest ogromna.

O dużym zainteresowaniu hodowlą tych ptaków świadczą liczne wystawy drobiu ozdobnego, gdzie kury stanowią znaczącą część pre-

zentowanych egzemplarzy. W grupie ras karłowatych znaczącą część stanowią rasy pochodzenia azjatyckiego, są jednak wśród nich również ciekawe rasy pochodzenia europejskiego, w tym jedna nasza rodzima – karzełek polski. Warto po-

pularyzować hodowlę szczególnie tej rasy jako naszego dziedzictwa narodowego, aby uchronić ją przed wyginięciem. Jest to szczególnie ważne w kontekście tego, że nie została ona objęta programem ochrony zasobów genetycznych.

Literatura

- Adamski M. (2007). Drób ozdobny. *Farmer*, 23: 12–15.
- Antos P., Andres K., Kapkowska E. (2013). Preliminary studies on genetic diversity of selected Polish local chicken varieties. *J. Central Europ. Agricul.*, 14 (1): 11–22.
- Brzóska F., Dobrowolska D., Kłopotek E., Pietras M. (2012). Drób ozdobny – hodowany przez człowieka dla przyjemności. *Wiad. Zoot.*, L, 4: 67–76.
- Chmielewski K. (2014). Klub karzelka polskiego. *Gołębie i Drob. Inw.*, 1 (62): 33.
- Founier A. (2008). *Kury – poradnik hodowcy*. Wyd. RM, Warszawa.
- Gilewski R., Janocha A., Tomczyk G., Wężyk S. (2010). Nowe trendy w hodowli i produkcji kur. Wyd. oficyna wyd. „HOŻA”, Warszawa.
- Gugolek A., Jastrzębska A., Strychalski J. (2016). Wykorzystanie gołębi i innych gatunków ptaków w rekreacji człowieka. *Wiad. Zoot.*, LIV, 2: 90–95.
- Jabłoński K.M., Gorazdowski M.J. (1999). *Kury ozdobne*. Agencja wyd. „Egros”, Warszawa.
- Jankowska K. (2013). Kury ozdobne hodowane w Polsce. *Hod. Drobiu*, 7: 68–71.
- Kaszperuk K., Rajkowska P., Różewicz M. (2016). Serama – najmniejsze kury na świecie. *Gołębie i Drob. Inw.*, 4 (73): 38–43.
- Knaga S., Kasperek K. (2014). Charakterystyka wybranych ras kur ozdobnych. *Wiad. Drob.*, 3–4: 4–14.
- Kożuszek R. (2005). Rasy amatorskie kur utrzymywane w krajach Unii Europejskiej. *Wieś Jutra*, 02: 55–56.
- Kruszewicz A. (2002). *Sebrytka (Sebright)*. *Woliera*, 0: 20–23.
- Kruszewicz A.G., Tarasewicz L. (2002). *Kury ozdobne*. Wyd. Multico, Warszawa.
- Łabaj M. (2013). Serama. *Fauna i Flora*, 9: 1–3.
- Łukasiewicz M. (2011). Atrakcyjny świat drobiu ozdobnego. *Prz. Hod.*, 11: 21–23.
- Michalczyk M. (2005). Ozdobne rasy kur. *Hod. Drobiu*, 6–7: 28–31.
- Moszczyński P. (2012). *Kury ozdobne. Wybór – Hodowla – Rasy*. Wyd. SBM, Warszawa.
- Peitz B., Peitz R. (2009). *Hodowla kur – rasy, zdrowie, opieka*. Wyd. RM, Warszawa.
- Pudyszak K. (2004). *Drób ozdobny*. Wyd. oficyna wyd. „HOŻA”, Warszawa.
- Rajkowska P., Różewicz M., Janocha A., Biesiada-Drzazga B. (2016). Wyniki reprodukcyjne oraz ocena tempa wzrostu, procesu opierzenia i pokroju kur rasy Serama. *Wiad. Zoot.*, LIV, 4: 25–33.
- Schmidt H. (2007). *Kury – rasy, hodowla*. Wyd. RM, Warszawa.
- Scrivener D. (2009). *Popular poultry breeds*. Ed. The Crowood Press Malborough.
- Surma A. (2003). *Kury ozdobne. Doradca*. *Galicyski Mag. Rol.*, 126: 23–25.
- Verhoef E., Rijs A. (2006). *Encyklopedia kur ozdobnych*. Wyd. Bellona, Warszawa.
- Wysocki J. (2009). *Karzełek polski – liliput*. *Woliera*, 7–8: 22–23.
- www.zobk.nl/clubrassen/bassette
- www.poultrykeeper.com/chicken-breeds/dutch-bantams
- <http://www.aviculture-europe.nl/nummers/17E02A03.pdf>

CHARACTERISTICS OF BREEDS OF ORNAMENTAL HENS FROM BANTAMS GROUP

Summary

Ornamental hatchery is becoming more and more popular among many people who treat it as a form of contact with animals. Among them are a group of bantams with small body size and rich plumage colors. The purpose of the work is to outline the history and origin of the breeds described, with particular regard to the characteristics of the breed. The work contains descriptions of fourteen breeds of Asian and European hens, including the small native Polish bantam breed.

Key words: ornamental breeds, bantam hens